

**Відгук офіційного опонента
на дисертацію
Ланюка Євгена Юрійовича
«Історичні типи діалогічності політики і мистецтва:
вплив на формування людських свобод»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки**

Дисертацію Є. Ю. Ланюка «Історичні типи діалогічності політики і мистецтва: вплив на формування людських свобод» виконано на належному науковому рівні, що відповідає усім вимогам до такого класу робіт. За результатами дослідження автор отримав науково обґрунтовані висновки, які відповідають меті та завданням роботи й подав новий, оригінальний погляд на предмет дисертації – естетичний вимір політики та її взаємодію з мистецтвом в історичній перспективі. Аналіз автором загальних закономірностей розвитку політичних процесів, історичних принципів кореляції політики, мистецтва і свободи зумовлює відповідність роботи спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Дисертацію Є. Ю. Ланюка присвячено актуальній та малодослідженій для вітчизняної політичної науки темі – взаємодії політики і мистецтва. Її значущість досить вичерпно визначив сам автор, який стверджує: «Попри формування базового категоріального апарату української політології в інституційному, етнокультурному, транзитологічному та інших вимірах, залишаються сфери політологічних досліджень, які досі потребують концептуалізації категорій, форм, закономірностей і тенденцій аналізу динаміки політичних явищ» (С. 1). Необхідно констатувати вагому потребу для української політології досліджень, які розширюють уявлення про політику, виходячи за межі вузькоспеціалізованих політологічних підходів. У той час, як в країнах Заходу міждисциплінарні політологічні дослідження вже міцно увійшли в науковий дискурс, у нашій країні практика розгляду політичних процесів в комплексі з іншими сферами суспільного буття, зокрема мистецтвом, лише починає затверджуватись в теорії та методології політичної науки. А це, своєю чергою, обумовлює потребу розробки категорій, здатних

відображати закономірності розвитку політичних явищ у даному комплексі. Саме це й здійснив дисертант у пропонованій ним концепції історичних типів діалогічності політики і мистецтва – принципів, метапринципів, форм та способів.

Заслуговує на увагу новизна дисертації Є. Ю. Ланюка. Перед нами – системний і цілісний аналіз історичної взаємодії політики і мистецтва, який ґрунтується на сформульованих автором для кожної історичної епохи (стародавні східні цивілізації, античність, середньовіччя, епоха відродження, «ера розуму», романтизм, модерн та постмодерн) принципи їхнього зв'язку. Опираючись на класичні і сучасні підходи, зокрема авторитетів політичної думки О. Шпенглера, В. Беньяміна, Д. Лукача, Т. Адорно й сучасних вчених Ж. Рансьєра, Ф. Анкерсмита, К. Сартвела та інших, автор запропонував підхід, який доповнює, розширює та систематизує існуючі уявлення про історичну взаємодію політики і мистецтва. Новизною дисертації, зокрема, є концептуалізація автором кореляції між двома вимірами свободи – позитивним і негативним – та політикою і мистецтвом, яку дисертант обґрунтував за допомогою запропонованої ним концепції метапринципів; безпосереднім та опосередкованим способами взаємодії цих сфер, яку він проаналізував у рамках концепції культурної та ідеологічної детермінації; їхньої первинності / вторинності одна щодо одної, що дало підставу Є. Ю. Ланюку виступити з обґрунтуванням політизованої, естетизованої й нейтральної форм діалогічності. Слід звернути увагу, що названі типи діалогічності політики і мистецтва (принципи, метапринципи, форми та способи) об'єднуються у єдину, логічну та завершену модель. Автор доводить: між політикою і мистецтвом існував синкретизм у домодерну епоху (естетизована політика і політизоване мистецтво). Унаслідок Французької революції 1789-1799-х рр. настало їхнє розходження, спричинене утвердженням негативного виміру свободи як первинного. Це розходження остаточно усталилось у практиці модерної демократії, що висунула на порядок денний принцип «політика окремо – мистецтво окремо». Водночас феномен тоталітаризму засвідчив спроби повторного, силового об'єднання цих сфер у новому – ідеологічному –

соціокультурному монізмі, конституюючи їхній синтез на гіперболізованих засадах (гіперестетизована політика та гіперполітизоване мистецтво). Своєю чергою, постмодерну епоху, у якій, як пише дисертант, цитуючи Новаліса, «усе стало всім», характеризує змішання усіх виділених ним типів діалогічності, що можна розглядати як теоретичне оформлення ідеї кінця (історії – Ф. Фукуяма, політики – Д. Карсвел, мистецтва – А. Данто тощо). Попри те, що сформульована ця концепція потребує низки уточнень й чіткіших обґрунтувань, потрібно відзначити її ширину та оригінальність. Особливо цікавою та новаторською є концепція «ауратичної політики», сформульована дисертантом на основі ідеї «ауратичного мистецтва» В. Беньяміна. «Ауратичне мистецтво» – це мистецтво, яке вчений трактує не як самостійну естетичну предметність, а як сукупність символів трансцендентної метафізичної Ідеї. Як пише С. Ю. Ланюк, «у всі часи, аби бути легітимною, політика мусила ґрунтуватися на тих принципах, які люди покладали в основу світобудови як такої. Політику у цих рамках можна розглядати не лише як порядок у суспільстві, але й як символ порядку як такого» (С. 58). Ця концепція розширює категоріальний апарат політичної науки, запроваджуючи у неї мистецтвознавчі пізнавальні стратегії, та є продуктивною з погляду майбутніх досліджень.

Одержані автором висновки відповідають меті та завданням дослідження. Слід відзначити методологічно грамотно сформульовану структуру дисертації. У її першому розділі автор дослідив наукову літературу за предметом дослідження та виокремив тенденції, закономірності та особливості його аналізу, що сформувалися у політичній науці, а також визначив ділянки, які потребують уточнення та подальших розвідок. У другому розділі він сформулював методологічну основу дослідження – історичні типи діалогічності політики і мистецтва (метапринципи, принципи, форми та способи), – які пропонують шляхи розв'язання означених наукових проблем. У третьому та четвертому розділах дисертант послідовно розглянув названі теоретико-методологічні основи в історичному розвитку предмета, починаючи від найдавніших часів й закінчуючи сучасною епохою. Така структура дисертації

Є. Ю. Ланюка відповідає логіці наукового аналізу й дозволила йому отримати науково обґрунтовані висновки про предмет дослідження.

Іншою вагомою частиною новизни дисертації є розкриття співвідношення між політикою, мистецтвом та свободою, яка, як доводить автор, обумовлює обидві ці сфери й створює передумови діалогу між ними, в контексті історичних принципів, які пов'язують ці сфери воедино на кожному з історично-світоглядних етапів еволюції Західної цивілізації. Такий підхід ґрунтується на вже сформульованих принципах політологічного наукового дослідження взаємодії політики і мистецтва, позаяк, як доводить дисертант у першому розділі роботи, «ключовою характеристикою концептуалізації діалогічності політики і мистецтва є її розгляд у контексті культурно-світоглядних принципів. Це зумовлено різним характером політичного та мистецького дискурсів, які в ізольованій формі постають як окремі «світи-в-собі», що розвиваються на підставі власних закономірностей. Щоб поєднати ці дискурси й встановити їхню діалогічність між собою, необхідно вийти за межі цих сфер поодиноці й розглянути їх з погляду ширших принципів, здатних обумовлювати і політику, і мистецтво» (С. 47-48). Такий підхід не лише розкриває та ілюструє запропоновану дисертантом у 1-му підрозділі 2-го розділу теоретичну модель їхнього співвідношення, але й є продуктивним з погляду наступного, ґрунтовнішого аналізу естетичного виміру політики в історичному розрізі.

Заслугове на увагу і сформульована автором концепція двох способів діалогічності політики і мистецтва – культурного і ідеологічного, – а також пристосування до його обґрунтування низки аспектів філософії діалогу, зокрема співвідношення «Я – Ти» і «Я – Воно» М. Бубера. Дисертант доводить, що культурний спосіб був характерний для давноминулих епох і полягав у взаємовпливі цих начал у їх детермінації однаковою культурною парадигмою без конкретного політичного встановлення цілей. Автор пояснює, скажімо, мистецтво, наділене політичними функціями, в епоху стародавніх східних цивілізацій (піраміди як модель деспотичної влади), та естетизовану політику античності й ренесансу («скульптурність», «гармонійність» античних міст-

держав й принцип «політики як мистецтва» у творах Н. Макіавеллі) як прояви культури цих епох, що обумовлювала саме таку кореляцію між цими сферами. Своєю чергою, ідеологічний, як доводить дисертант, актуалізується довкола політичного інтересу суб'єкта і полягає у цілеспрямованому, директивному впливі політичного начала на мистецьке або мистецького на політичне. Найповніше цей спосіб розкрився, за твердженням автора, у тоталітарних режимах ХХ ст. Оригінальність такого підходу полягає у тому, що він відрізняється як від концепції політико-мистецьких «режимів» Ж. Рансьєра, зокрема етичного, який об'єднує взаємодію політики і мистецтва в античній філософії (зокрема, в ідеальній державі Платона) й тоталітарних ідеологіях ХХ ст., так і культурологічних підходів О. Шпенглера, А. Грамші чи К. Сартрела, які визначають, що політику і мистецтво завжди синтезує спільна культурна парадигма.

Поряд із перевагами роботи, до неї може бути висловлено і ряд зауважень. Так, у дисертації постійно повторюються етичний і естетичний критерії політики. У третьому розділі, аналізуючи політичні концепції античності, автор пише про тотожність цих оцінок за принципом калокагатії – єдності «доброго і прекрасного» (С. 122), – тоді як у цьому ж розділі, розглядаючи естетику політичних теорій епохи відродження, він вже наголошує на їхній антиномії, стверджуючи, що естетика для Н. Макіавеллі та авторів утопій – все, а етика – ніщо (С. 140). Нетотожність етики і естетики з'являється й у четвертому розділі дисертації під час аналізу демократії і тоталітаризму, у якому автор пише про аморальну, однак естетизовану політику тоталітаризму. На наш погляд, у дисертації необхідно чітко окреслити співвідношення естетики і моралі в політиці, зокрема в рамках проаналізованого автором історичного формування свобод.

По-друге, потребує детальнішого обґрунтування теза автора про те, що в контексті Французької революції настало пробудження людини як «вільної, самодетермінованої особистості» (С. 163). У політичній науці та філософії існує багато поглядів на те, коли саме в історії західної культури настало таке «пробудження» і які воно зумовило трансформації в політичній системі. На

нашу думку, на обґрунтування цієї тези, враховуючи важливість, яку вона займає в дисертації й концепції автора, потрібно звернути набагато більше уваги.

По-третє, автор аналізує «тенденцію в еволюції свободи, яка полягає у поступовій актуалізації її негативного виміру та його утвердження як первинного під час Французької революції» (С. 204). Однак він не дає чіткої відповіді на запитання, що відбулось із позитивною свободою у модерний період й аналізує лише дискурс «негативна свобода (демократія) – несвобода (тоталітаризм)». Можливий варіант розв'язання цієї дилеми полягає в тому, що позитивна свобода знайшла своє продовження в нації. Як доводить український дослідник В. Бушанський, на чії праці в дисертації посилається автор, нація наділена естетичним виміром, що втілюється в «історичній пам'яті як низці естетичний образів» (С. 136). Потрібно звернути детальнішу увагу на цей аспект, зокрема враховуючи його актуальність для українського суспільства на сучасному етапі його історії.

Однак загалом, незважаючи на висловлені зауваження, дисертація Є. Ю. Ланюка «Історичні типи діалогічності політики і мистецтва: вплив на формування людських свобод» має цілісний, завершений та самостійний характер, а її результати доповнюють та розширюють категоріальний апарат сучасної політичної науки. Необхідно підкреслити відповідність дисертації та автореферату формальним вимогам до такого класу робіт, ідентичність їхнього змісту, а також достатній об'єм висвітлення теми в опублікованих автором наукових працях.

Враховуючи усе вищесказане, вважаємо, що дисертація Ланюка Євгена Юрійовича «Історичні типи діалогічності політики і мистецтва: вплив на формування людських свобод» є завершеною працею, яка містить науково обґрунтовані положення, що доповнюють здобутки сучасної політичної науки, та відповідає встановленим вимогам до написання кандидатських дисертацій згідно з п. п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор

заслугове на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних
дисциплін та соціальної роботи
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

О. М. ШЕРМАН

Пізнис засвѣзую
Учеший секретар АД У Б. Н. Д. А. Д. Кузюк

